

KVALITATIVNÍ METODOLOGIE

Vysoká škola ekonomie a managementu

2024

Kvalitativní metodologie

Seznam autorů:

doc. Ing. Lucie Depoo, Ph.D. (kapitoly 1, 7, 9)

PhDr. Markéta Šnýdrová, Ph.D. (kapitoly 3, 5)

PhDr. Ivana Šnýdrová, CSc. (kapitola 2)

doc. Ing. Martina Fejfarová, Ph.D. (kapitola 4)

PhDr. Gabriela Ježková Petrů, Ph.D. (kapitola 6)

Ing. Hana Urbancová, Ph.D., DBA (kapitola 8)

Recenzenti:

Doc. Mgr. Zuzana Chytková, Ph.D.

Mgr. Jiří Boháček, Dr.

Copyright © Vysoká škola ekonomie a managementu 2024

Vydání první. Všechna práva vyhrazena

ISBN: 978-80-88502-61-6

Vysoká škola ekonomie a managementu

www.vsem.cz

Žádná část této publikace nesmí být publikována a šířena žádným způsobem a v žádné podobě bez výslovného svolení vydavatele.

Obsah

Seznam obrázků	8
Seznam tabulek	9
Značky a symboly v učebním textu	10
Předmluva	11
1. KAPITOLA: ÚVOD DO KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	15
1.1 Role kvalitativního výzkumu v sociálních vědách	16
1.1.1 Vývoj kvalitativního výzkumu	16
1.1.2 Cíle a specifika kvalitativního výzkumu	17
1.2 Důležitost zkoumání reality pomocí kvalitativního výzkumu	19
2. KAPITOLA: VYMEZENÍ KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	25
2.1 Kvalitativní výzkum a jeho vztah ke kvantitativnímu výzkumu	26
2.2 Smíšený výzkum	29
2.3 Základní pojmy	31
2.3.1 Validita a reliabilita	31
2.3.2 Replikovatelnost	35
2.4 Problematika subjektivity kvalitativního výzkumu	36
2.5 Reprezentativnost a generalizovatelnost kvalitativního výzkumu	37
2.6 Limity, specifika a omezení kvalitativního výzkumu	38
2.7 Kvalitativní výzkum online	38
3. KAPITOLA: METODY A PŘÍSTUPY KE KVALITATIVNÍMU VÝZKUMU	45
3.1 Případová studie	46
3.2 Etnografický výzkum	47
3.3 Zakotvená teorie	49
3.4 Zkoumání dokumentů	52
3.5 Akční výzkum	54
3.6 Kritický výzkum	55
3.7 Nové trendy v kvalitativním výzkumu	56
3.7.1 Most significant change a Human centred design	56
3.7.2 Sekundární analýza	57
4. KAPITOLA: PLÁNOVÁNÍ KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	63
4.1 Návrh kvalitního výzkumu	64
4.1.1 Příprava výzkumu	65
4.1.2 Triangulace	66
4.1.3 Přehled literatury k tématu	67

4.1.4 Výzkumné otázky	67
4.1.5 Časový plán a zdroje	69
4.2 Definice a výběr respondentů	70
4.2.1 Typy výběrů	70
4.2.2 Oslovování, určení místa a času výzkumu	73
4.3 Etické hledisko výzkumu	73
5. KAPITOLA: METODY ZÍSKÁVÁNÍ DAT	79
5.1 Dotazování	80
5.2 Rozhovor a jeho typy	81
5.3 Skupinový rozhovor	83
5.4 Focus groups	84
5.5 Vyprávění	86
5.6 Pozorování a typy pozorování	87
5.7 Studium a analýza dokumentů a dat	89
5.8 Nahrávání a zápis rozhovorů a pozorování	90
6. KAPITOLA: PŘEPIS, KÓDOVÁNÍ A ZPRACOVÁNÍ DAT	95
6.1 Kódování dat	96
6.2 Otevřené kódování dat	96
6.2.1 Druhy kódů	97
6.3 Kategorizace dat	97
6.4 Axiální kódování	98
6.4.1 Výsledky axiálního kódování	98
6.5 Selektivní kódování	99
6.6 Formulování výsledků z jednotlivých perspektivy	100
7. KAPITOLA: VYHODNOCOVÁNÍ A INTERPRETACE DAT	105
7.1 Analýza dat podle typu studie	106
7.1.1 Postupné (cyklické) vyhodnocení	107
7.1.2 Kódování při vyhodnocování	109
7.1.3 Nové přístupy k analýze	109
7.2 Interpretace výsledků	110
8. KAPITOLA: VÝZKUMNÁ ZPRÁVA	115
8.1 Definice pojmu výzkumná zpráva	116
8.1.1 Titulní list výzkumné zprávy	117
8.1.2 Úvod výzkumné zprávy	117
8.1.3 Obsah výzkumné zprávy	117
8.1.4 Závěr výzkumné zprávy	118
8.1.5 Doprovodné informace a přílohy výzkumné zprávy	118
8.2 Chyby při psaní výzkumné zprávy	118
8.3 Specifické výzkumné zprávy v praxi	120
9. KAPITOLA: MODERNÍ PŘÍSTUPY V KVALITATIVNÍM VÝZKUMU	127
9.1 Moderní přístupy ke kvalitativnímu výzkumu	128
9.2 Poznámky k využití moderních metod	132

Glosář	134
Seznam literatury	139
Vzorový test	144

Seznam obrázků

Obrázek 2.1 Postup při volbě výzkumného přístupu	30
Obrázek 3.1 Blokové schéma zakotvené teorie podle Glasera a Strausse	50
Obrázek 3.2 Etapy akčního výzkumu	54
Obrázek 3.3 Typologie přístupů empirického výzkumu	56
Obrázek 4.1 Model vztahu prvků výzkumného projektu	64
Obrázek 4.2 Tvorba konceptuálního rámce zkoumání	66
Obrázek 4.3 Zjednodušený model výzkumu (bez hypotéz)	68
Obrázek 7.1 Proces analýzy a redefinice na základě dat	106
Obrázek 7.2 Proces vyhodnocení dat	107
Obrázek 8.1 Zpracování výzkumu a následné výzkumné zprávy	119
Obrázek 8.2 Zpracování tabulek ve výzkumné zprávě	120
Obrázek 8.3 Ukázka výzkumné zprávy pro MPSV ČR	121
Obrázek 8.4 Ukázka obsahu výzkumné zprávy pro MPSV ČR	121

Seznam tabulek

Tabulka 2.1 Rozdíly mezi kvalitativním a kvantitativním přístupem	27
Tabulka 2.2 Kritéria v kvalitativním a kvantitativním výzkumu – rozdíly	31
Tabulka 2.3 Výhody a nevýhody kvalitativního výzkumu	38
Tabulka 2.4 Základní rozdělení online kvalitativních metod	39
Tabulka 3.1 Úrovně analýzy v zakotvené teorii	51
Tabulka 4.1 Harmonogram činností	69
Tabulka 4.2 Strategie pro výběr vzorku	71
Tabulka 5.1 Výhody a limity focus group	85
Tabulka 5.2 Technická zařízení využívaná při pozorování	88

Značky a symboly v učebním textu

Struktura distančních učebních textů je rozdílná již na první pohled, a to např. v zařazování grafických symbolů – značek.

Specifické grafické značky umístěné na okraji stránky upozorňují na definice, cvičení, příklady s postupem řešení, klíčová slova a shrnutí kapitol. Značky by měly studenta intuitivně vést tak, aby se již po krátkém seznámení s distanční učebnicí dokázal v textu rychle a snadno orientovat.

Definice

Upozorňuje na definici nebo poučku pro dané téma.

Příklad

Označuje příklad praktické aplikace učiva včetně řešení.

Otázky k procvičení a úkoly

Označuje otázky a úkoly s postupem řešení na konci kapitoly.

Klíčová slova

Upozorňuje na důležité výrazy či odborné termíny nezbytné pro orientaci v daném tématu.

Shrnutí kapitoly

Shrnutí kapitoly se zařazuje na konec dané kapitoly. Přehledně, ve strukturovaných bodech shrnuje to nejpodstatnější z předchozího textu.

Předmluva

Kvalitativní výzkum je stěžejní metodou pro výzkum v sociálních vědách. Většina výzkumů zahrnuje kvantitativní metody, a kvantitativní výzkum je nejčastěji používán pro možnost statistického testování. V poslední době se ale pozornost obrací na kvalitativní výzkum. Je to proto, že aktuální problémy společnosti, organizací i managementu je třeba zkoumat do hloubky a kvantitativní výzkum nemůže poskytnout nutný vhled do problematiky, tak jako je tomu právě u kvalitativního výzkumu.

Kvalitativní výzkum se mění v důsledku řady postmoderních vlivů, které změnily způsob, jakým je výzkum interpretován a chápán. To vyvolalo otázky, které již nějakou dobu klepou na dveře kvalitativního výzkumu: Kdo je výzkumníkem? Jaký vztah má výzkumník ke svému výzkumu? Jak se může výzkumník, který čte kvalitativní výzkum, vztahovat a chápat nuance a složitosti kvalitativního výzkumu? Jak nám může pomoci, nejen popsat, ovlivnit a řídit změny, ale pomoci nám porozumět, představit si a ovlivnit společenské jevy, management organizací, praktiky a postupy související s výzkumem? Co se můžeme naučit od špičkových výzkumníků, kteří bojovali za rozvoj kvalitativního výzkumu?

Tato vysokoškolská učebnice předkládá souborné informace o kvalitativním výzkumu studentům, ale i odborné veřejnosti tak, aby bylo možné se seznámit s principy, postupy, vyhodnocením, zpracováním, interpretací a prezentací kvalitativního výzkumu. Stejně tak vede všechny čtenáře k tomu, aby se nad principy kvalitativního výzkumu zamysleli a sami si uměli vydedukovat základní souvislosti metodologie výzkumu a metod pro vlastní práce a výzkumy.

Učebnice je názorně složena z logicky navazujících částí kvalitativního výzkumu a přístupů k němu. Ozřejmuje teoretické přístupy a ukazuje praktické postupy řešení. Text je jasně strukturován i pro samostudium a studujícího vede od začátku s ujasněním cílů pro každou kapitolu, je doplněn o definice, cvičení, schémata a obrazce, shrnující tabulky i shrnutí celé kapitoly, klíčová slova, řešení ke cvičením a ukázky testových otázek včetně řešení pro ověření znalostí.

Věříme, že tato učebnice bude názornou příručkou pro všechny studenty a přejeme příjemné chvíle při objevování možností kvalitativního výzkumu.

Autorky

1

kapitola

Úvod do kvalitativního výzkumu

1. kapitola

Úvod do kvalitativního výzkumu

Úvod

Tato kapitola představí přístup ke kvalitativnímu výzkumu jako takovému a bude se věnovat především různým definicím a přístupům a jejich odlišnostem oproti typickým pojetím v minulosti. Studentům a čtenářům bude přiblížen modernější výklad, který oceňuje nelineární povahu kvalitativního výzkumu. Vyzdvížena bude role kvalitativního výzkumu a jeho napojení na jednotlivé metodiky. Kapitola se věnuje úvodnímu tématu „Co je to kvalitativní výzkum?“ Tato otázka je diskutována a obsahuje odkazy na vědecké studie, příklady a rozvojové úkoly umožňující samostudium.

Cíle kapitoly

- Definovat kvalitativní výzkum, jeho vývoj a přístupy k němu.
- Seznámit se s pojmy z oblasti kvalitativního výzkumu.
- Popsat princip zkoumání reality a sociálních skupin pomocí kvalitativního výzkumu.
- Uvést základní přístupy ke kvalitativnímu výzkumu.

1.1

Role kvalitativního výzkumu v sociálních vědách

Je běžné, že každý výzkum zahrnuje shromažďování, organizování dat a sdělování a šíření znalostí. Výzkum ve společenských vědách navíc vyžaduje přímou komunikaci mezi výzkumníky a účastníky. Věří, že teorie (nějakého popisu) je ve výzkumu vždy přítomná, jelikož koncepty formují typy otázek, které zkoumáme. Například získávání údajů o tom, kolik lidí je bez domova (kvantitativní výzkumná otázka), je naprosto jiný druh otázky než pokus o získání náhledu na kvalitu jejich života (kvalitativní výzkumná otázka), když jsou bez domova. Samozřejmě se jedná o přílišné zjednodušení rozdílů mezi typy otázek kladených kvantitativními nebo kvalitativními výzkumníky. Možná však může sloužit jako malý příklad nejen důležitosti procedurálních otázek týkajících se shromažďování, organizování, komunikace a šíření znalostí, ale také toho, jak hluboce zakořeněná v politických záležitostech může být jakákoli teorie (Cooper, White, 2011).

DEFINICE

Kvalitativní výzkum

Kvalitativní přístup k výzkumu, který výzkumníkům umožní vypořádat se se složitostí, s kontextem a osobností a jejich množstvím faktorů, vztahů a nejasných jevů, kde konvenční statistické metody ve všech těchto aspektech selhávají (Gummesson, 2006).

Kvalitativní výzkum se uplatňuje tam, kde je využíváno holistické, systémové myšlení. Používá se ve výzkumu za použití případových studií a v moderní teorii sítí a nabízí vynikající způsob myšlení a techniky pro spojení moderní fyziky a matematiky s kvalitativními přístupy. Sociální a lidské vlastnosti, včetně tacitních znalostí, zdravého rozumu, subjektivity a toho, co pohání výzkumníka, musí být součástí výzkumu.

Kvalitativní metodologie představuje příležitosti, které nabízí k řešení problémů, které nejsou dobře řešitelné hlavním proudem výzkumu v ekonomice, ekonomii nebo ve společenských vědách. Součástí kvalitativního přístupu je například i teorie sítí, naznačující spojení mezi kvantitativním a kvalitativním a mezi moderními přírodními vědami a ekonomickým/organizačním výzkumem. Tímto způsobem lze do výzkumné agendy přidat realitu složitosti, kontextu a osobnosti (Gummesson, 2006).

1.1.1 Vývoj kvalitativního výzkumu

Když se podíváme do velkých sociologických časopisů, jako je *American Sociological Review*, *American Journal of Sociology* nebo *Social Forces*, termín kvalitativní sociologie nenajdeme před sedmdesátými léty. Hodně z toho, co považujeme za kvalitativní klasiky v sociologii, jako je Beckerova studie (1963), již byly vytvořeny. Chicagská škola často kombinovala kvalitativní a kvantitativní data v rámci stejné studie (Fine, 1995). Jde o to, že před disciplinárním sebeuvědoměním pojmu kvantitativní předcházelo kvalitativní a přijetí kvalitativního výzkumu jako vědecké metody nějakou dobu trvalo (Denzin, Lincoln, 2005). Druhá světová válka vyvolala v USA kritiku sociologické práce, primárně kvalitativní práce, která se neřídí vědeckým kánonem, tj. statistikou a velkým objemem dat (Rawls, 2018), který podpořil vědecky orientovanou filozofii vědy. Výsledkem byly postupné pokusy a praxe ve snaze integrovat kvalitativní a kvantitativní přístupy k sociologickému/sociálnímu výzkumu. Kvantitativní přístupy jsou standardně prezentované v učebnicích (Lundberg, 1951), které usnadňují použití tohoto přístupu a jeho metod. Praktiky kvalitativní tradice vesměs zůstaly skryté, nebo byly součástí mentoringu převedeného od renomovaných mistrů na jejich studenty. Dnes je tedy možnost seznámit se i s přístupy ke kvalitativnímu výzkumu.

Uvedený pohled do historie ukazuje na nedostatek koherentního výkladu zhuštěného v definici kvalitativního výzkumu. Mnoho pokusů o definici pojmu kvalitativní výzkum nesplňuje požadavky

správné definice. Definice by měla být jasná, měla by se vyhýbat tautologii, vymezovat doménu ve vztahu k okolí a v ideálním případě používat v definicích pouze slova, která sama o sobě definici nepotřebují (Hempel, 1966). Definice má zvýšit přesnost a tedy jasnost identifikaci jádra jevu. V ideálním případě by definice měla být krátká. Typickou definicí kvalitativního výzkumu je však definice ostentivní, která naznačuje, o čem kvalitativní výzkum je, aniž by nás informovala o tom, co to vlastně je:

DEFINICE

Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum je zaměřen na mnoho metod a zahrnuje interpretační, naturalistický přístup ke svému předmětu. Kvalitativní výzkumníci studují věci v jejich přirozeném prostředí a pokoušejí se pochopit jevy nebo je interpretovat z hlediska významů, které jim zkoumaní lidé přinášejí. Kvalitativní výzkum zahrnuje studované využití a sběr různých empirických materiálů – případová studie, osobní zkušenost, introspektiva, životní příběh, rozhovory, pozorovací, historické, interakční a vizuální texty – které popisují rutinní a problematické momenty a významy v životech jednotlivců (Denzin, Lincoln, 2005).

Označení kvalitativní výzkum je používáno jako zastřešující pro řadu přístupů a není těžké identifikovat výzkum odpovídající tomuto označení. Za posledních pět desetiletí se oblasti a přístupy/postupy spadající pod kvalitativní výzkum dramaticky rozrostly. Kromě toho byly vyvinuty kurzy, metody, argumenty a celkově byly metody rozšířeny, ale i kritizovány (Snow, Morrill, 1995) a specializované časopisy a knihy přibývaly jako houby po dešti. Většina sociálních vědců má jasnou představu o kvalitativním výzkumu a o tom, jak se liší od kvantitativního. Ale odpovědi na otázku, co je v kvalitativním výzkumu kvalitativního, se většinou všichni vyhýbají.

V historickém světle to, čemu se dnes říká kvalitativní nebo etnografický, interpretační výzkum – nebo řada dalších termínů – existovalo víceméně vždy. V době zakladatelů sociologie – Simmel, Weber, Durkheim a před nimi Marx – a v době Methodenstreitu (sporu o metodách), v níž německá historická škola kladla důraz na vědecké metody, lze mluvit alespoň o kvalitativních předchůdcích.

Přetrvávající problémy zobecnění a otázka velikosti vzorku blokuje pokrok – v tomto směru se kvalitativní přístupy značně liší od kvantitativních. Navíc kvantitativní výzkumníci někdy nespravedlivě kritizují kvalitativní na základě svých vlastních kritérií kvality. Až Becker (2017) zpochybnil užitečnost rozlišení mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem. Současná situace separace kvalitativního a kvantitativního výzkumu brání jak studentům, tak výzkumníkům v zaměření jejich práce a vzájemnému porozumění. Dalším diskutovaným problémem je, že implicitní použití metod v kvalitativním výzkumu činí oblast mnohem méně standardizovanou než kvantitativní paradigma (Goertz, Mahoney 2012).

1.1.2 Cíle a specifika kvalitativního výzkumu

Zatímco obecný cíl kvantitativního a kvalitativního výzkumu je stejný – lépe porozumět světu – jejich metodologie a zaměření se v určitých ohledech podstatně liší. Kvantita odkazuje na vlastnost něčeho, co lze určit měřením. Ve slovníku statistiky a metodologie najdeme, že kvalitativní proměnné jsou odlišné, a buď kategorické nebo nominální. Při definici druhů výzkumu se pak „kvalitativní“ týká studií předmětů, které je obtížné kvantifikovat, jako je např. historie organizace. Kvalitativní výzkum má tendenci být zbytkovou kategorií pro téměř jakýkoli druh nekvantitativního výzkumu. Nicméně by mělo být zřejmé, že i při studiu například dějin organizace lze použít kvantitativní přístup.

DEFINICE

Kvalitativní analýza

Jde o získávání, analýzu a popis dat, viz např. obsahová analýza. Uplatňuje se např. u terénního výzkumu, rozhovoru, pozorování, hodnocení osobnosti, projektivních metod, psychoanalýzy, prezentace, typologie a dalších (Aspers, Corte, 2019).

Kvalitativní výzkum využívá různé metody, jako jsou intenzivní rozhovory nebo hloubková analýza nejrůznějších materiálů, a zabývá se komplexním popisem nějaké události nebo jednotky (King et al., 1994). Stejně jako kvantitativní výzkum může být použit ke studiu různých problémů, ale má tendenci se zaměřovat na významy a motivace, které jsou základem kulturních symbolů, osobních zkušeností, jevů a podrobného porozumění procesům v sociálním světě. Stručně řečeno, kvalitativní výzkum se zaměřuje na pochopení procesů, zkušeností a významů, které lidé věcem připisují (Kalof et al., 2008).

CVIČENÍ 1

Vysvětlete, proč je kvalitativní výzkum často označován jako nevědecký.

V literatuře je možné najít i normativní prohlášení o tom, zda je kvalitativní výzkum lepší nebo horší než kvantitativní přístupy, zabývající se vědeckými přístupy ke společenským změnám nebo naopak, nebo zda by měl vyvinout falzifikovatelná prohlášení. Nicméně existuje tlak na to, aby se kvantitativní výzkum do značné míry zabýval předem určenými proměnnými a analýza se týkala vztahů mezi proměnnými.

PŘÍKLAD

Pokud výzkumník studuje mzdové rozdíly mezi ženami a muži, pracuje s danými kategoriemi: porovnává se x počet mužů s y počtem žen, přičemž každému člověku je přidělena určitá mzda. Smyslem není překračovat dané kategorie mezd, muži a ženy; jsou výchozím bodem i konečným bodem a neprocházejí žádnou kvalitativní změnou.

Kvalitativní výzkum naopak zkoumá vztahy mezi kategoriemi, které samy podléhají změnám v procesu výzkumu. Kvalitativní výzkum např. může zpochybnit predispoziční teorie deviantního chování pracující s předem určenými proměnnými, jako je kombinace osobních kvalit jednotlivce nebo emocionální problémy. Záměrem kvalitativního výzkumu je porozumět procesu nebo jevu pomocí vývoje proměnné jako součásti výzkumu. V průběhu je možné předložit nové proměnné neboli teoretické koncepty, které jsou však založeny na empirickém materiálu.

Jelikož je kvalitativní výzkum interdisciplinární, transdisciplinární a někdy kontradisciplinární, je obtížné odvodit jeho jedinou definici (Jovanović, 2011). Zkoumá se skutečnost, a tudíž mnoho věcí zároveň, zahrnuje rozpory, napětí ohledně svého zaměření, metod a toho, jak odvozovat interpretace a zjištění. Shoda na přijaté definici se stává stále problematičtější a kvalitativní výzkum možná dospěl k různým identitám.

Kvalitativní výzkum je o interpretaci nebo porozumění. Je to multi-metoda, která zahrnuje sběr a použití různých empirických materiálů a přístupů (Denzin, Lincoln, 1998). Zaměřuje se nejen na objektivní povahu chování, ale také na jeho subjektivní významy: vlastní popisy jednotlivců o jejich postojích, motivacích, chování, událostech a situacích – co lidé říkají a dělají na konkrétních místech a institucích, v sociálních a časových kontextech. Z tohoto důvodu jej lze označit za interpretativní vědu (McIntyre 2005).

CVIČENÍ 2

Mohl by se otázkami popisů jednotlivců o jejich postojích, motivacích, chování, událostech a situacích zabývat i kvantitativní výzkum? Zaměřuje se veškerý kvalitativní výzkum na subjektivní význam, jak naznačují některé zdroje?

Lze se také setkat s tvrzením, že kvalitativní výzkum shromažďuje data pomocí naturalistického přístupu (Denzin, Lincoln 2005), přičemž se zaměřuje na význam, který aktéři připisují svému jednání. Např. analýza konverzace je ukázkou kvalitativního výzkumu, který se nezabývá významy, které lidé do situace vnášejí, ale spíše formální organizací hovoru. Kvalitativní výzkum je často (zejména na začátku projektu) méně strukturovaný než jiné druhy sociálního výzkumu, což je vlastnost spojená s jeho flexibilitou a může vést k potenciálně lepším, ale i horším výsledkům. To však může platit i pro kvantitativní výzkum.

1.2

Důležitost zkoumání reality pomocí kvalitativního výzkumu

V praxi se lze setkat s názory, že kvalitativní metody jsou ze své podstaty nevědecké (Jovanović, 2011). Někteří autoři například tvrdí, že slova jsou ze své podstaty méně přesná než čísla, a že jsou proto náchylnější k subjektivní analýze, což vede ke zkresleným výsledkům (Hood, 2006). King et al. (1994) ovšem tvrdí, že nestatistický výzkum **může přinést spolehlivější výsledky, pokud výzkumníci věnují pozornost pravidlům vědeckého vyvozování běžně uváděných v kvantitativním výzkumu**. Becker (1970) potvrzuje, že pokud jsou kvalitativní výzkum a zejména etnografické terénní metody prováděny správně, mohou **vést k přesnějším výsledkům než kvantitativní studie**, zejména průzkumy a výzkumy či laboratorní pokusy.

V dnešní době se hranice mezi kvalitativními a kvantitativními přístupy stírají, a kvalitativní výzkum se využívá primárně pro sociální výzkumy. Kvantitativní data lze využít k objevování asociací, ale aby bylo možné odhalit příčinu a následek, je třeba vymyslet komplexní výzkumný design zahrnující použití kvalitativních přístupů (Gilbert, 2009). V důsledku toho jsou kvalitativní data užitečná pro pochopení nuancí ležících za těmito procesy, nebo jak se procesy vyvíjejí. Dále je kvalitativní výzkum vhodný k odhalení jemných popisných rozdílů (Katz, 2015).

Kvalitativní výzkumníci se snaží zachytit a prezentovat komplexní jevy částečně proto, že mají tendenci shromažďovat velké množství dat. I když je analýza v některých bodech správná, je nutné provést podrobné, intenzivní, mikroskopické zkoumání dat, aby byla odhalena úžasná složitost toho, co se skrývá v těchto datech, za nimi a v hloubce (Aspers, Corte, 2019) – velká část analýzy se týká předpokládaného zaměření kvalitativního výzkumu a jeho výzev. Někteří výzkumníci se zaměřují na přístup nebo použité metody, nebo dokonce na způsob analýzy materiálu či naturalistický předpoklad zkoumání světa, což naznačuje, že význam a interpretace se zdají být hlavní záležitostí kvalitativního výzkumu.

Kvalitativní výzkumníci se musí vypořádat s nejrůznějšími daty, aby porozuměli tomu, co je studováno velmi podrobně, bez ohledu na typ empirického materiálu, který je analyzován. Kvalitativní výzkumníci rutinně provádějí několik úprav zaměření a designu výzkumu v průběhu svých studií, v mnoha případech až do samého konce projektu (Kalof et al., 2008). Stejně tak vznik a zpřesňování výzkumných otázek přichází v průběhu výzkumného procesu.

Nutností u kvalitativního výzkumu jsou zejména výjimečná flexibilita, induktivní přístup, schopnost ustoupit a kriticky analyzovat situace, rozpoznávat tendence k zaujatosti, myslet abstraktně a být otevřený kritice, zvyšovat citlivost vůči slovům a činům respondentů a rozvíjet smysl pro pochopení a zaujetí výzkumným procesem (Strauss, Corbin 1998). Kvalitativní výzkum také pomáhá systematizovat sběr dat, analýzu a prezentaci výsledků. Jde o systematický přístup, který vyžaduje, aby se výzkumníci přiblížili zkoumané oblasti; blízkost/detailní znalost je požadavkem identifikace otázek a rozvoje nových pojmů nebo dalšího rozlišování s ohledem na staré pojmy.

Pokud shrneme uvedená tvrzení, kvalitativní výzkum lze definovat jako opakující se proces, ve kterém je dosaženo lepšího porozumění prostřednictvím nových významných rozdílů vyplývajících z přiblížení se zkoumanému jevu. Kvalitativní výzkum, jak je zde definován, je následně kombinací dvou kritérií: (i) jak věci dělat – jmenovitě generování a analýzy empirického materiálu v iterativním procesu, ve kterém se člověk přibližuje tím, že dělá rozdíly, a (ii) výsledek – lepší porozumění zkoumaného jevu pro komunitu.

Shrnutí kapitoly

- Kvalitativní výzkum umožňuje vypořádat se se složitostí zkoumaných jevů pomocí metod nezařazených mezi kvantifikovatelné.
- Při kvalitativním výzkumu jsou používány nejrůznější metody získávání, analýzy a popisu dat, např. obsahová analýza, terénní výzkum, rozhovor, pozorování, hodnocení osobnosti, projektivní metody, psychoanalýza, prezentace, typologie a další.
- Kvalitativní výzkum umožňuje pochopit jevy nebo je interpretovat z hlediska významů, které jim zkoumaní lidé přinášejí.
- Kvalitativní výzkum může přinést spolehlivější výsledky, pokud výzkumníci věnují pozornost pravidlům vědeckého vyvozování běžně uváděných v kvantitativním výzkumu.
- Kvalitativní výzkum často přináší přesnější výsledky než kvantitativní studie.
- Kvantitativní data lze využít k objevování asociací, odhalení příčin a následků, ovšem je třeba vymyslet komplexní výzkumný design zahrnující použití kvalitativních přístupů.
- Kvalitativní data jsou užitečná pro pochopení nuancí zkoumaných oblastí, nebo jak se vyvíjejí.
- Kvalitativní výzkum je zvláště vhodný k identifikaci kauzality, i k odhalení jemných popisných rozdílů.

Klíčová slova

- kvalitativní výzkum
- vědecké metody
- výzkumníci
- metodologie
- sociální výzkum
- výzkum společnosti

Řešení ke cvičením

Cvičení 1

Nedůvěra ke kvalitativnímu výzkumu tkví tom, že negeneruje číselná data, která by bylo možné statisticky testovat a ověřit. Kritika naráží také na značnou subjektivitu výzkumníka při zpracování a interpretaci dat. Nicméně kvalitativní výzkum může přinést spolehlivější výsledky, pokud výzkumníci věnují pozornost pravidlům vědeckého vyvozování běžně uváděným v kvantitativním výzkumu.

Cvičení 2

Ano, těmito oblastmi se může zabývat i kvantitativní výzkum, jen na základě shromáždění velkého počtu dat o dané proměnné a jasného definování úrovní, které daná proměnná může (číselně) nabývat. Veškerý kvalitativní výzkum se nezaměřuje jen na subjektivní význam, ale i objektivizuje řadu technik, které budou popsány dále v textu.

Otázky s možností výběru odpovědi

1. Kde lze uplatnit kvalitativní výzkum?
 - a. při poznávání sociálních jevů,
 - b. při poznávání lidských vlastností,
 - c. při poznávání tacitních znalostí,
 - d. při poznávání problémů,
 - e. při poznávání objemu dat.

2. V čem je výhoda kvalitativního výzkumu?
 - a. nabízí řešení problémů, které nejsou dobře řešitelné statistikou,
 - b. nabízí řešení problémů, které nejsou dobře řešitelné kvantitativně,
 - c. nabízí řešení problémů, které nejsou dobře řešitelné za pomoci měřitelných jevů,
 - d. nabízí řešení problémů, které nejsou dobře řešitelné testováním,
 - e. nabízí řešení problémů, které nejsou dobře řešitelné případovou studií.

3. Co obsahuje kvalitativní výzkum oproti kvantitativnímu?
 - a. jasnou definovatelnost,
 - b. škálovatelnost,
 - c. složitost,
 - d. definovatelnost,
 - e. testovatelnost.

Řešení k otázkám s možností výběru odpovědí

Správné odpovědi: 1a, b, c, d; 2a, b, c, d; 3c.

2

kapitola

Vymezení kvalitativního výzkumu

2. kapitola

Vymezení kvalitativního výzkumu

Úvod

V rámci vědeckého zkoumání může výzkumník zvolit kvalitativní nebo kvantifikovaný přístup. Kvalitativní přístup znamená využití nekvantifikovaných (často nestandardizovaných) metod zkoumání, které se zaměřuje na vysvětlení jevu z pozice zkoumané metody. Při tomto typu výzkumu se nejčastěji užívá dlouhodobé pozorování, rozhovor a deskriptivně-induktivní strategie. Kvantitativní přístup oproti tomu znamená využití kvantifikujících postupů pro získání obecného přehledu o určitém jevu v dané populaci. Tento výzkum pracuje nejčastěji s technikami sběru dat, které umožňují jednoznačné měření nebo převod kvalitativních údajů do číselného vyjádření. Oba přístupy mají svá pozitiva a negativa a jsou vhodné pro konkrétní výzkumné problémy. Výzkumník má možnost využít také kombinaci obou přístupů v rámci tzv. smíšeného výzkumu, který umožňuje využít pozitiv obou přístupů. V rámci této kapitoly jsou vysvětleny rozdíly mezi kvalitativním výzkumem a výzkumem kvantitativním a jsou představeny výhody smíšeného výzkumu a základní pojmy vztahující se ke kvalitativnímu výzkumu.

V kvalitativním výzkumu je zásadní role tazatele a jeho schopnost pracovat s respondenty a využívat vhodné metody kvalitativního zkoumání. Mezi základní negativa kvalitativního výzkumu patří jeho subjektivita, možnost zkreslení dat či nevhodná interpretace výsledků. Těmto negativům lze do určité míry předejít znalostí správného postupu, vhodným nastavením metod a kvalitní interpretací výstupů.

Cíle kapitoly

- Definovat kvalitativní výzkum.
- Vysvětlit rozdíl mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem.
- Představit smíšený výzkum a jeho výhody.
- Seznámit se základními pojmy týkajícími se kvalitativního výzkumu (validita, reliability, replikovatelnost).
- Poukázat na subjektivitu kvalitativního výzkumu.
- Objasnit reprezentativnost a generalizovatelnost kvalitativního výzkumu.
- Vymezit limity, specifika a omezení kvalitativního výzkumu
- Seznámit s možným zkreslením kvalitativního výzkumu, lživostí respondentů, rolí tazatele a možným zkreslením interpretace a vnímání.